



26 GODINA OD GENOCIDA U SREBRENICI

„
Srebrenica je bila prekretnica u bosanskom ratu, ali istovremeno i simbol ravnodušnosti i ignorancije zapadnih zemalja

Kako je Srebrenica bila moguća

Zločin u Srebrenici dogodio se pune četiri godine nakon početka rata na teritoriji bivše Jugoslavije. Rat u Bosni i Hercegovini je od početka 1992. godine bio genocidan, jer je politika zvaničnog Beograda podrazumevala etničko čišćenje. Ono je kroz različite forme nasilja i zastrašivanja, odnosno terora, imalo za cilj da Bošnjake sa teritorija na kojima su stolicima živeli, prvenstveno onih duž reke Drine, otera, kako bi se stvorile čiste srpske etničke teritorije. Etničko čišćenje nisu izmislili Srbi. Međutim, uznemirava činjenica da se ono odvijalo, uprkos svim informacijama kojima se raspolagalo o masovnim ubistvima, maltretiranju, uništavanju kulturne baštine, pljačkama privatne imovine, masovnom nasilnom transferu ljudi...

Etničko čišćenje cilj a ne posledica

Etničko čišćenje je bilo cilj rata, a ne njegova posledica. Postavlja se pitanje: kako je Srebrenica uopšte bila moguća? S jedne strane, odgovor je u nečinjenju međunarodne zajednice, koja je prema Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju genocida (iz 1949) bila obavezna da deluje, odnosno da (ga) "spreči i kazni". Konvencija o genocidu definiše genocid kao "bilo koje delo počinjeno s namerom da uništi, u celini ili delimično, nacionalnu, etničku, rasnu ili versku grupu, kao što su: ubistvo pripadnika grupe,

nanošenje teških fizičkih ili psihičkih povreda pripadnicima grupe, hotimično nametanje određenoj grupi uslova sračunatih na to da, u celini ili delimično izazovu fizičko uništenje nametanjem određenih mera s namerom da se spreči rađanje u nekoj grupi, prinudno preseljenje dece iz jedne grupe u drugu". Genocid u Srebrenici bio je deo srpske strategije koja je Srebrenicu, zajedno sa Žepom i Goraždem, smatrala tačkama na "muslimanskom koridoru" (tzv. "zele-na transferzala") koji povezuje Sarajevo i Tursku preko Sandžaka, Albanije i Kosova. Po ovom tumačenju, to je bila svojevrsna opasnost za čitavu Evropu, pa je zbog toga Srebrenica bila na meti Ratka Mladića još od 1992. godine. Ta interpretacija rata još uvek je aktuelna u Srbiji. Ona je utoliko prisutnija, kako se u Hagu sve više obelodanjuju počinjeni zločini i njihova monstruoznost. Kredibilitet proklamovanih demokratskih i moralnih vrednosti zapadnih zemalja, događajima u Srebrenici bio je doveden u pitanje. Međunarodne snage, koje su štatile Srebrenicu kao zaštićenu zonu UN jednostavno su ovaj grad predale srpskim snagama koje je predvodio Ratko Mladić. Holandski bataljon, koji je štatio Srebrenicu i Žepu je, ne re-

agujući, posmatrao kako vojska bosanskih Srba osvaja zone bezbednosti – Srebrenicu i Žepu, da bi potom hladnokrvno, naočigled celog sveta, likvidirala oko 10.000 muških civila, ne birajući ni godine ni uzrast.

* Moralne dileme u svetu
Sa moralne tačke gledišta, Srebrenica je bila prekretnica u bosanskom ratu, ali istovremeno i simbol ravnodušnosti i ignorancije zapadnih zemalja. Genocid u Srebrenici usledio je nakon genocida u Ruandi, gde je ubijeno oko milion ljudi, što je međunarodna zajednica takođe ignorisala. Zato je Srebrenica, osim u Srbiji, isprovocirala ozbiljne moralne dileme svuda u svetu. Zato je ubrzo usledila završna strategija međunarodne zajednice koja je Franju Tuđmana, Aliju Izetbegovića i Slobodana Miloševića odvela u Dejton. Srebrenica je tačka na kojoj se zapadna civilizacija "prelomila" i vratila svojim izvornim vrednostima. Onim antifašističkim, na kojima sada i počiva. Osuđeni su i odgovorni za zločin genocida u Srebrenici, među kojima i Radovan Karadžić i Ratko Mladić, Radislav Krstić i još neki oficiri Vojske RS. Samo je Srbija ostala izvan tog procesa. Još uvek se negira broj nestalih i ubije-

nih. I ne samo to. Tvrdi se da nije reč o civilima, već o vojnicima. Ipak, u Srbiji postoje pojedinci, grupe i organizacije koje Srebrenicu doživljavaju kao sopstvenu odgovornost i sopstveni stid.

Brojni naučnici koji su se u drugoj polovini XX veka bavili genocidom saglasni su u sledećem:

1. Mora se praviti razlika između genocida i drugih masovnih zločina. Definisano kao "delo počinjeno s namerom da uništi u celini ili delimično nacionalnu, etničku, rasnu ili versku grupu", genocid je najgnusniji oblik zločina u istoriji čovečanstva. To objašnjava zašto se drži u tajnosti, zataškava, poriče i relativizuje.
2. Do genocida dolazi u teškim krizama države i društva. Ali, nikada iznenada, neočekivano i spontano.
3. U teškim državnim krizama, neka, kako je poznavao etiologije i geneze genocida nazivaju, "nemilo-

Saopštenje Helsinškog odbora 13. jula 1995.

Povodom osvajanja Srebrenice snaga bosanskih Srba, Helsinški odbor najoštrije osuđuje ravnodušnost kako domaće javnosti, tako i UN, s obzirom da se radi o tzv. zaštićenoj zoni, koju su bile dužne da štite. Ova situacija predstavlja opasan presedan i

otvara mogućnost širenja ratnih sukoba i zauzimanja ostalih tzv. zaštićenih zona u BiH. Helsinški odbor smatra da UN bez odlaganja moraju da stanu u zaštitu, kako građana BiH tako i sopstvenog autoriteta.

S obzirom da prema Konven-

ciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida najnovije stradanje Muslimana u srebreničkoj enklavi nosi elemente genocida, Helsinški odbor zahteva da međunarodna zajednica izvrši jak pritisak na bosanske Srbe kako bi se postovali elementarni međunarodni standardi u zaštiti prognanika.

srдна елита" може да преузме организацију државе и да путем масовне мобилизације народа ојача своју моћ. Политичко понашање и одлуке таквог руководства од одлучујућег значаја су за извршење геноцида. Смер геноцида је: "одоцго надоле" а не "одоцдо нагоре". Отуда је за све оно што се дешава најодговорнији највиши државни врх.

4. Геноцид је изузетно сложен процес. Има почетак, структурирани ток, који има своје фазе, свој крај, који обично доноси интервенција. Овим процесом се "управља, он је организовани и мање више координисан... Геноцидна дела веома брзо прелазе у рутину... Геноцид добија убрзање попут замјакца... Чим прође прва фаза, точак се окреће све брже док не постигне максималну брзину и настави да се не сметано окреће"... Извршење геноцида подразумева масу учесника, поделу послова, одсуство писаних одлука, шифрован језик и заверу ћутанја: "Што су злочини тежи, њихови починиоци се све више држе заједно."
5. Идеологија има пресудан значај за појаву геноцида. Она повезује расне идеје и облике радикалног национализма који доприносе стваранју екстремне климе; обележавају групе и категорије које су мета геноцида; дају легитимитет и налазе оправдање док геноцид траје, а његовим починиоцима преносе оријентацију, намере и сврхе.
6. У току геноцида жртве постају све ранјивије и незаштићеније. Могућности да се одупру уништењу не постоје. Зато су сви који су проучавали геноцид као појаву сагласни у следећем: "Да се у процесу проучавања, проценјивања и доношења суда о геноциду не би изгубила нека важна нит, чини се да је најбоље да се судбина жртва, као битан оријентир, никако не губи из вида."

FOTO | EPA-EFE/FEHIM DEMIR

Glavni istražitelj za Srebrenicu Žan-Rene Ruez "Srebrenica je sasvim posebna"

"Srebrenica je zaista sasvim posebna. Istrebiti toliku masu ljudi za četiri dana, organizovano i sistematski. Ukoliko i nije bilo genocidnog instinkta pre toga, postojao je tada. Da je rat nastavljen sa takvim ljudima, koji su imali moć da rade što su radili, ne želim ni da pomislim šta bi moglo da se desi... Ono od čega mi je muka i čega se grozim jeste značenje metoda korišćenog u Srebrenici koji prevazilazi užase rata širom bivše Jugoslavije. To je nešto stvarno strašno za srpski etnicitet, ali, na nesreću Srba, ljudi koji su to uradili su Srbi... Zameni te konvoje autobusa vozovima, zameni mesta zatvaranja većim takvim mestima i kakvu sliku dobijaš: 1943. godina. Nemačka. Nacistička Nemačka. To je apsolutno užasno. Rekao sam jednom političaru, koji je u svemu tome od 1992. godine, da se očevi ovih koji su to uradili sada prevrću u grobu."

Monitor, br. 548, 19. 4. 2001.
i 549, 27. 4. 2001.

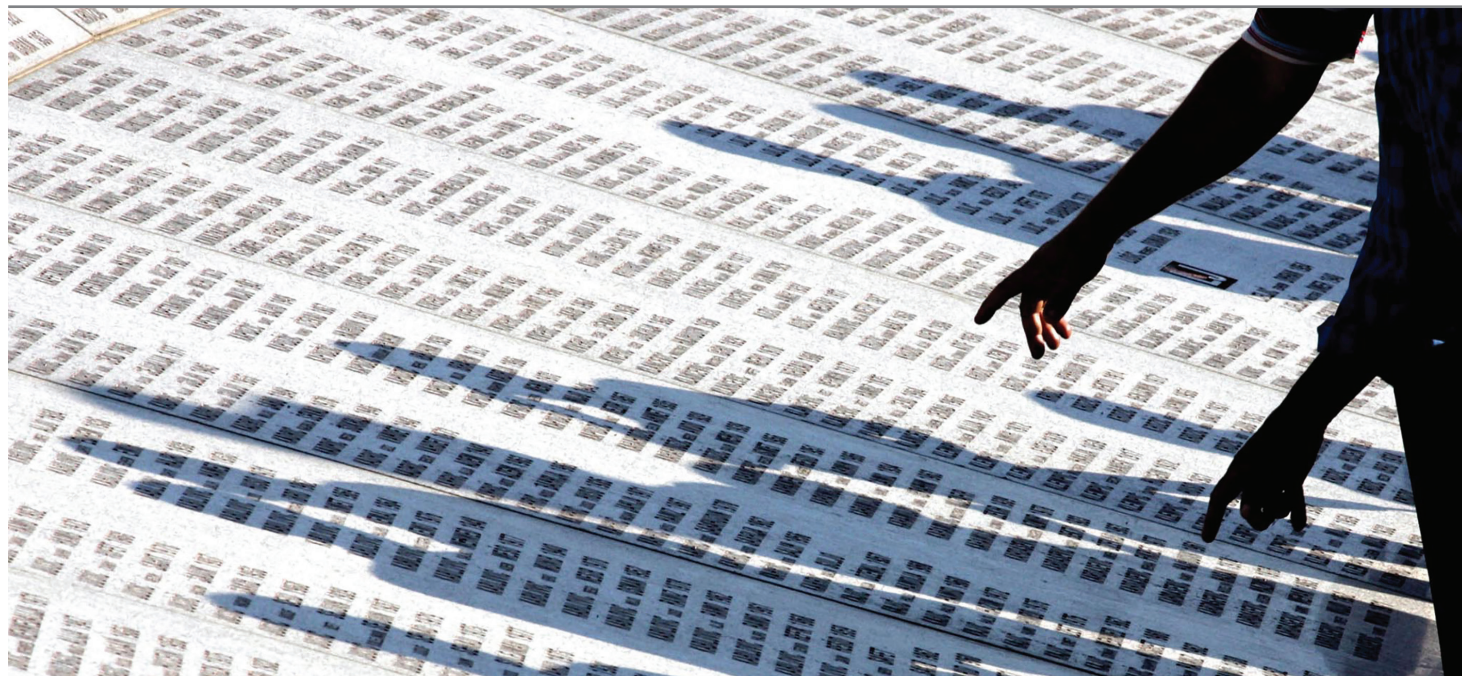


FOTO | EPA-EFE/FEHIM DEMIR

Genocid u Srebrenici 25 godina kasnije: Ko je sve osuđen od Krstića do Mladića

Genocid nad Bošnjacima u Srebrenici potvrđen je brojnim presudama međunarodnih i domaćih sudova – od Međunarodnog suda pravde u Hagu, preko Haškog tribunala, do sudova u BiH, Srbiji i Hrvatskoj. Na ovim sudovima je do sada osuđeno 47 osoba na više od 700 godina zatvora i četiri doživotne kazne. Prva presuda za zločin genocida u Srebrenici MKSJ izrečena je 2001. godine bivšem generalu Vojske Republike Srpske Radislavu Krstiću, koji je pravosnažno osuđen na 35 godina. Sud je zatim pravosnažno osudio bivšeg predsjednika Republike Srpske Radovana Karadžića na doživotni zatvor 2019. godine. Ratko Mladić je takođe osuđen za zločin genocida. U Hagu su izrečene još tri pravosnažne doživotne kazne za genocid u Srebrenici. Jedna je izrečena 2010. bivšem načelniku za bezbednost glavnog štaba VRS Ljubišu Beari, koji je umro u Berlinu 2017. godine. Druga je izrečena 2015. godine bivšem pomoćniku komandanta za obaveštajno-bezbednosne poslove glavnog štaba VRS Zdravku Tolimiru, koji je sledeće godine umro. Na doživotni zatvor osuđen je i potpukovnik Drinskog korpusa VRS Vujadin Popović, koji je proglašen krivim za genocid, istrebljenje, ubistvo i progon Bošnjaka.

Na dugogodišnje kazne zatvora osuđeni su i oficiri VRS Drago Nikolić (35 godina), Dragan Obrenović (17 godina), Momir Nikolić (20 godina) i Radivoje Miletić (18 godina). Takođe je pripadnik 10. diverzantskog odreda Dražen Erdemović, prvi čovek koji je pred tim sudom priznao krivicu za ubistva zarobljenih Bošnjaka. Erdemović je uhapšen 1996. u Srbiji i iste godine je u Hagu osuđen na pet godina zatvora, a njegovo svedočenje kasnije je doprinelo osuđujućoj presudi protiv Ratka Mladića.

„**Od međunarodnih preko sudova u bivšoj SFRJ do sada osuđeno 47 osoba na više od 700 godina zatvora i četiri doživotne kazne**

U Srbiji su do sada donete samo dve presude za zločine u vezi sa Srebrenicom, a jedan postupak je u toku. Pošto Beograd ne priznaje da se u Srebrenici dogodio genocid, optužnice podignute u Srbiji vezane za zločine u Srebrenici ne koriste tu formulaciju. Slobodan Medić, Branislav Medić, Pero Petrašević i Aleksandar Medić, pripadnici „Škorpiona“, uhapšenih 2005, zbog egzekucije Bošnjaka koju su snimili u okolini Trnova, osuđeni su 2007. na ukupno 53 godine zatvora. Brano Gojković takođe optužen zbog Srebrenice je sa Tužilaštvom za ratne zločine sklopio sporazum o priznanju krivice 2016. godine. Sudovi u BiH izrekli su 25 presuda za zločine u Srebrenici.

Članice UN i obeležavanje dana sećanja na Srebrenicu

Evropska unija: Rezolucije 2007, 2009. i 2015.

Australija: Parlament Australije je 2012. usvojio rezoluciju o genocidu u Srebrenici. Ustanovljen je 11. juli kao Dan genocida u Srebrenici. **Austrija:** 2017, Austrija je prvi put uvela zvanični dan sećanja na genocid u Srebrenici kao deo podrške pokretu za sećanje.

Velika Britanija: Priznaje genocid u Srebrenici i održava nedelju sećanja; Velika Britanija je 2015. inicirala rezoluciju UN o Srebrenici, ali je Rusija stavila

veto. **Belgija:** Donela je zakon o protivzakonitosti poricanja genocida u Srebrenici. **Hrvatska:** Hrvatski parlament održava komemoraciju žrtvama genocida. **Francuska:** U Parizu je jedna ulica dobila ime Srebrenica, sa plaketom i memorijalom. **Nemačka:** Nemačka je zajedno sa britanskom vladom izdala zajedničko saopštenje (2015) kojim se masakr u Srebrenici potvrđuje kao genocid, pozivajući da se ne zaboravi. **Irska:** Irska crkva imala je udeo u britanskom pokretu "Sećajući se Srebrenice" i držala je misu u čast sećanja na žrtve i njihove porodice. **Švajcarska:** Švajcarska je kao i Belgija donela zakon kojim se zabranjuje poricanje genocida, uključujući i genocid u Srebrenici. **SAD:** Guverneri širom SAD preduzeli su korake da se ustanovi dan sećanja (Kolorado, Mičigen, Ilionis, Misuri). Dve su rezolucije usvojene u SAD: Rezolucija Senata 9. maja 2005, i Rezolucija Kongresa 27. juna 2005. **Kanada:** zvanično priznaje genocid. Dan sećanja na Srebrenicu je ustanovljen 2010, 10. juna. **Turska:** Predsednik Erdogan je izjavio: "Uvek ćemo biti uz našu braću Bošnjake u njihovoj borbi za pravdu. Genocid u Srebrenici nikada neće biti zaboravljen."

POVODOM SREBRENICE: Samoubistvo nepoznate žene

U moru svakodnevnih smrti, među hiljadama ubijenih Srba, Hrvata i Muslimana u ovom predugom ratu jedna nedavna smrt zbolela me je do džigerice i oduzela mi nepovratno i nadu i mir i san... Dok su se umezverene žene i deca Srebrenice kačili na kamione u pokretu bežeći od "humanog" generala Mladića i njegove vojske, tu pored kamiona i pred kamerama svetskih televizija obesila se jedna žena o granu jabuke ili šljive, pune plodova i života. Ceo svet je gledao trzaje njenih sirotinjskih nogu i direktan prenos jedne strašne smrti. Niko se na nju nije okrenuo dok se vešala, niko je nije ni pokušao sprečiti, ni "humana" srpska vojska, ni njeni rođaci, ni komšije, koji su bezglavo trčali okolo i gledali kako da produže svoj život i uđu u neki kamion spasa koji će ih odvesti u sledeću Srebrenicu, Žepu ili Goražde. Oni koji nisu uspeali da uđu u kamione završili su sa metkom u glavi u nekom jendeku pored puta kao "agresorska muslimanska vojska", kaže nam naš reporter sa ratišta, a oni koji su uspeali završili su, verujem, isto tako, ali u drugom jendeku, malo dalje od Srebrenice... To je pre i bolje od mene shvatila bezi-

mena žena iz Srebrenice koja se obesila pored kamiona života, na kraju četvrogodišnjeg čekanja pravde, spasa i kazne za ubice. Na nju niko ne misli ni posle smrti, grob joj se neće znati kao ni sudbina porodice, dece, ako ih je imala, dok su je skidali sa grane "osloboditelji" sigurno nisu osetili sažaljenje već zadovoljstvo što je sama obavila njihov posao naručen od one koja u grobnici piše o ljubavi... Nju niko nije ubio, a ubili smo je svi, pa slika njene smrti u prisustvu stotina ravnodušnih ljudi i pred očima celog ravnodušnog sveta ostavlja kao testament pitanje da li smo mi zaista ljudi ili deo životinjskog sveta... Ako postoji nebeska pravda, žena sa grane u Srebrenici, jedan od hiljada i hiljada pravednika koje smo razapeli na krst u ovom ratu, kao nekada Jevreji Isusa Hrista, doneće nam spasenje kroz strašnu kaznu koju smo zaslužili. Svi.

Tekst objavljen 31. jula 1995. u kolumni Srpske reči Danice Drašković

Suočavanje sa istinom

Piše: Sonja Biserko

Suočavanje sa istorijskom istinom i ostvarivanje istorijske pravde je dug prema žrtvama i obaveza prema mladim generacijama: da se učini sve kako se zlo nikad ne bi ponovilo. Nažalost, "nikad više" mantra postala je samo poštapalica u prigodnim prilikama. Zato se ta "nepropisno upokojena, mračna prošlost" mora upokojiti. A može se upokojiti jedino istorijskom istinom i pravdom.

Ove godine se komemorira 25. godišnjica genocida u Srebrenici. Treba ponovo podsetiti na međunarodnu neosetljivost prema ubijanju Bošnjaka u ime jednog strateškog cilja koji je unakazio čitav Balkan...

Nažalost, dok se Bosna uporno pokušava izboriti za funkcionalnu i pluralnu državu, u Beogradu se rehabilituje zločinac Draža Mihailović, pod čijim simbolima se vodio rat devedesetih u BiH. Relativizuje se odgovornost Beograda za rat u Bosni devedesetih i promovira ratni zločinci koji su odslužili svoje kazne po evropskim zatvorima. Oni danas zauzimaju javni i medijski prostor kao nacionalni heroji koji su se žrtvovali za srpske nacionalne interese.

U Beogradu se promovira knjige koje

negiraju genocid u Srebrenici. Poslednja u nizu je knjiga Vojislava Šešelja "U Srebrenici nije bilo genocida". Njene poruke nisu upućene samo BiH, već pre svega srpskoj političkoj eliti i posebno mladim ljudima koji odrastaju na poricanju. Sve te knjige predstavljaju bosanske Srbe kao žrtve muslimansko-hrvatske koalicije, a Republiku Srpsku kao "preskupu ali jedinstvenu političku i ratnu pobjedu srpskog naroda u drugoj polovini XX veka".

U suštini, nema sumnje da Srbija nastavlja sa istom politikom prema BiH koja je dovela do rata i stradanja, na šta nas podsećaju brojni dokazi svuda oko nas. Republika Srpska (RS) se u Srbiji tretira kao država, kao nova čijenjenica koja je nastala u funkciji odbrane konstitutivnosti srpskog naroda i koja je međunarodno verifikovana Dejtonskim sporazumom. Raspad Bosne, odnosno osamostavljanje Republike Srpske je državni cilj kome su podređeni i članstvo u EU i suštinski nacionalni interesi same Srbije. I zato, kako misle nacionalisti, sudbinsko vezivanje Srbije za evropske integracije vezalo bi ruke Srbiji da pomogne u održavanju Republike Srpske.

Takva hijerarhija prioriteta opredeljuje ponašanje Srbije prema Bosni. Događaji iz devedesetih i njihovo tumačenje kao oslobodilačkog rata i prema Dobrici Josiću, kao "obrane slobode i istine i nacionalnih prava u Republici Srpskoj" – ostaju glavna prepreka uklanjanju suštinske kočnice državnoj konsolidaciji BiH, kao i normalizaciji odnosa između dve zemlje.

Nažalost, u Srbiji je već zacementirana interpretacija o ratu u Bosni i Hercegovini, suprotno istorijskoj istini. Ignorisanje Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) i svih prikupljenih i dokumentovanih dokaza o ratu u BiH dodatno komplikuje odnose u BiH, posebno odnose Srba i Bošnjaka. To je višestruko opasno i štetno, ne samo za konsolidovanje u ovoj zemlji, nego i za demokratski napredak i evropsku budućnost Srbije.

Četvrt stoleća je dovoljno dug period da bi se moglo govoriti o trendu dominantnom u Srbiji kad je o prošlosti reč. Srebrenica spada u najosetljivije tačke. Ona je njen košmar, jer se ne može poreći. Srebrenica je postala paradigma za svet, za sve savremene genocide u nedavnoj prošlosti kao i za one u pokušaju.

Zato se o njoj u Srbiji toliko raspravlja i toliko poriče. Jer, govoriti o Srebrenici na istinit način predstavlja i suštinski uvid u rat u BiH. Srebrenica je bila samo epilog puzećeg genocida koji je počeo 1992. godine. U slučajevima Radovana Karadžića i Ratka Mladića označeno je još osam lokacija u Bosni za koje postoje optužbe za genocid. Treba imati u vidu da je Beograd od samog početka svestan svoje odgovornosti, kao i dokaza koji ukazuju na to, pa ima veoma promišljenu strategiju, kako bi umanjio kolateralnu štetu. Strategija se svodi na diskreditovanje Suda kao pristrasnog, kao i na opstrukciju svedoka i ograničavanje dostupnosti arhivama...

Pred srpskom elitom stoji pitanje – da li je spremna da prizna postojanje ideologije, utemeljene znatno ranije, a koju je devedesetih godina podržala većina? Da bi uopšte došlo do pomirenja, Srbija mora unutar sebe da odgovori na određena pitanja:

Da li je spremna da prizna da je državna politika i kolaboracija institucija

Suđenje za Kravicu

U Beogradu je u toku i suđenje po optužnici iz 2016. za zločin u selu Kravica, u kome je jula 1995. ubijeno više od 1.300 Bošnjaka iz Srebrenice. Optuženi su bivši pripadnici Specijalne brigade MUP Republike Srpske Nedeljko Milidrago-

vić, Aleksa Golijanin, Mili-voje Batinica, Dragomir Parović, Aleksandar Dačević, Boro Miletić, Jovan Petrović i Vidoslav Vasić. Milorad Momić i Slobodan Davidović, pripadnici "Škorpiona", osuđeni su u Hrvatskoj za isti zločin.

”Nema sumnje da Srbija nastavlja sa istom politikom prema BiH koja je dovela do rata i stradanja, na šta nas podsećaju brojni dokazi svuda oko nas

povezanih s državom omogućila sprovođenje te politike? Da prizna da su postojale deportacije i masakri civilnog stanovništva, identifikovanih poimenice, zajedno s njihovim kulturnim ili religioznim afilijacijama.

Da prizna da postoje dokazi o sistematskom uklanjanju tragova zločina, poput onih u blizini Beograda, u Batajnici. Da prizna da postoje dokazi o dislociranju ubijenih (tzv. sekundarne i tercijarne masovne grobnice) i njihovo unakaživanje, ponekad i njihove spaljivanje. Da je namerno uništavano kulturno i religijsko nasleđe, kako bi se zatru identitet drugih zajednica.

Da je odsustvo volje političkih i kulturnih elita da sa odgovornošću priđu obradi prošlosti značajna opstrukcija u otvaranju evropske perspektive Srbije. Da je orijentacija na relativizaciju odgovornosti za nedavne ratove prepreka normalizaciji odnosa u regionu. Da je takav odnos takođe još jedan element zatvaranja srbijanskog društva u autističan i retrogradan sistem vrednosti.

Da je princip kašnjenja jedno od ključnih pitanja za uspostavljanje pravnog okvira i sistema u Srbiji. Da je svojevremena “komercijalizacija” odnosa sa Haškim tribunalom bila pogubna za javno mnjenje, jer je propuštena prilika da se uspostavi moralna vertikala objašnjavanjem konteksta i odgovornosti Miloševićevog režima.

Suočavanje je kreativan proces i zahteva stalno promišljanje. Dijalog je važan za otvaranje prostora za argumentovanu diskusiju, za izlazak iz malih zabrana istomišljenika i za svođenje neutemeljenih, demagoških objašnjenja aktuelnih političkih zbivanja u prošlosti i sadašnjosti na najmanju meru. Amin Maluf je u jednom intervjuu re-

kao: “Istorija čovečanstva se ne meri po životu jednog čoveka. Sanjam o ‘pomirenim’ čovečanstvu. Čovečanstvu koje je prevazišlo ograničenu viziju identiteta, religija i ideologija. Mislim da će, jednog dana, takvo čovečanstvo zavladatai.”

Potrebna je vera i upornost u opstanak Bosne i Hercegovine i u njen potencijal transformacije u demokratsko, stabilno, bolje i pravednije društvo.

Tekst objavljen 6. jula 2020.

Posrbljavanje Zapada

Piše: Žan Bodrijar

Po cenu nadljudskog napora i trogodišnjeg pokolja na sve strane, a naročito posle poniženja nanetog snagama međunarodne zajednice – evo najzad nečega što se ne samo može podneti – izgleda da je zapadno javno mnjenje najzad priznalo, iako nekako protiv svoje volje i sa svim mogućim ograda, da su agresori Srbi. Sa ovim se priznanjem izgleda otišlo do krajnjih granica čvrstine i lucidnosti i najzad se stiglo do samog početka rata. Čak i oni koji su već odavno, uprkos zvaničnoj doktrini “zaraćenih strana”, za agresiju optužili Srbe, slave ovu promenu kao pobjedu, naivno se nadajući da zapadne sile posle ovoga neće imati drugog izlaza nego da zaustave agresiju.

Ničega od svega toga, naravno, neće biti, jer potpuno platonsko prepoznavanje dželata kao dželata ne predstavlja ni u kom slučaju priznavanje žrtava žrtvama. Da bi se po tom pitanju prevarili u tolikoj meri, potreban je sav anđeoski idealizam svih onih koji smatraju da se stiglo “do dna rugla i beščašća” i koji zovu na buđenje međunarodne sile i “samoubilačku” Evropu, ne sumnjajući nijednog trenutka u jalovost svojih napora, koja nije ništa bolja od beskraje hipokrizije političara. Jer, optuživanje za zločin razvija se paralelno sa zločinom, tako da i jedno i drugo zajedno narastaju u tom beskonačnom orkestriranju događaja. Imajući na umu da zapadnjačka savest pripisuje sebi ucveljenost zbog situacije, da monopolizuje u isto vreme i hipokriziju i dobra osećanja, zašto onda i ubica, sa svoje strane, ne bi sačuvao monopol arogancije i zločina? U stvari, ni groteskna gestikulacija međunarodnih sila, ni zgroženo jadikovanje pobornika pravedne stvari ne može imati stvarnog učinka, jer nije učinjen odlučujući korak, poslednji korak u ana-

lizni nastale situacije, a na taj korak niko se ne usuđuje i niko neće da ga učini. On bi se sastojao iz priznanja, ne samo da su Srbi agresori, što je u stvari objasnje otključanih vrata, nego i da su oni naši saveznici u poslu čišćenja buduće Evrope, lišene svih nepoželjnih manjina, budućeg svetskog poretka oslobođenog svakog radikalnog preispitivanja njegovih sopstvenih vrednosti – demokratske diktature, čovekovih prava i slobodnog tržišta.

U svemu tome reč je o stavu prema zlu. Optužujući Srbe da su “opasne psihopate”, mi uobražavamo da smo lokalizovali zlo i ne sumnjajući u čistotu naših demokratskih pobuda. Mi smatramo da smo obavili posao time što smo Srbe obeležili kao zle, ali ne i kao neprijatelje. I to s razlogom, jer na svetskom – Bosna i Hercegovina – jezgrov velikosrpskog projekta poprištu – mi zapadnjaci, evropejci, borimo se protiv istog neprijatelja kao i oni: protiv islama, protiv muslimana. Svuda, u Čečeniji sa Rusima (ista sramotna tolerancija istrebljavanja), u Alžiru optužujemo vojnu vlast, dok istu logistički u potpunosti podržavamo (kao slučajno, dobre duše koje u Bosni napadaju zvaničnu doktrinu “zaraćenih strana” ovde upotrebljavaju isti jezik: državni terorizam protiv fundamentalističkog terorizma – ekvivalent zla, dok smo mi nemoćni posmatrači tog divljaštva. Kao da državni terorizam nije naš terorizam, koga i mi upražnjavamo kod kuće u homeopatskim dozama.

Jednom rečju, može se granatirati neki srpski položaj dimnim granatama, ali nikada nećemo stvarno intervenirati protiv njih, jer oni u biti obavljaju isti posao kao i mi. Radije bismo odvalili bubreg žrtvama, ukoliko bi to bilo potrebno, da najzad umirimo sukob. Žrtve, kada pokušavaju da se brane, mnogo više smetaju od dželata... Razmislimo dobro: bez tog dubokog saučestvovanja, uprkos prividu (ali i privid, svojom dvoiličnošću, govori sam za sebe), bez tog objektivnog savezništva (čak i ako ono nije svesno i namerno), nema nikakvog razloga da taj rat već odavno nije okončan...

Imperijalizam je promenio lik. Zapad hoće da nametne celom svetu, pod firmom univerzalnosti, ne svoje sopstvene vrednosti izbačene iz optičaja, nego upravo odsustvo vrednosti. Mi širokogrudno propovedamo pravo na različitost, ali u potaji neumitno radimo na stvaranju beskrvnog i jednoličnog sveta...

Liberation, 3. juli 1995. Preveli Svetlana i Franjo Termačić

“Srpski svet”, “ruski svet” i genocid u Srebrenici

Piše: Dr Boris Varga

Kao međunarodni izrod, Srbija je sigurni i najodaniji saveznik Rusije. Rusija preko genocida u BiH gura Srbiju u sukob sa Zapadom i celim muslimanskim svetom. Tako otuđena Srbija od uticajnih međunarodnih aktera najviše i odgovara Rusiji, jer je okrenuta prvenstveno Moskvi, koja će je onda jedina i “braniti” od Zapada, pred SB UN i od iracionalne “zele transverzale”.

Odnos takozvanog “ruskog sveta” i “srpskog sveta” prema islamu i muslimanskom pitanju dijametralno se razlikuje i Moskva je tu krajnje perfidni igrač. S jedne strane, Rusija podržava Srbiju u Savetu bezbednosti UN da ratni zločin u Srebrenici ne bude proglašen genocidom, dok s druge strane podilazi i saoseća sa muslimanima u svojoj zemlji. Predsednik Vladimir Putin i njegovo okruženje na toj priči prave politički marketing i u više navrata ponavljaju kako će učiniti sve da u Donbasu ne bi došlo do krvoprolića poput onog u Srebrenici.

Rusi znaju da ukoliko ne prigrlje muslimane u svom „ruskom svetu“, uradiće to neko drugi spolja i time se samo diže ulog za neki novi čečenski rat, ali i širi nezadovoljstvo po linijama dodira sa islamskom civilizacijom.

Genocid u Srebrenici će očigledno biti vododelnica budućeg geopolitičkog tretmana Beograda i njegovog bližeg rasejanja. Političari u Beogradu, Banjaluci, a sada već i u Podgorici, ne samo da negiraju genocid, već i veličaju njegove aktere i to je gola Ahilova peta vaskrsle „Velike Srbije“. Jer, Aleksandar Vučić dlaku je menjao i svašta je iz radikalskih dana poricao, osim ratnih zločina i genocida u BiH.

Za razliku od diktatora koji su bežali u Moskvu, kao bivši predsednici Kirgizije Askar Akajev i Ukrajine Viktor Janukovič, Rusija najverovatnije nije htela da udomljuje Slobodana Miloševića, ne samo zbog spoljnih zapadnih pritisaka ili narušavanja unutrašnje ruske harmonije, već pre svega zbog racionalne svesti da su joj u međunarodnoj politici izuzetno važne uticajne muslimanske države.



FOTO | NASLOVNA STRANA KNJIGE

Latinka Perović

“Srebrenica: od poricanja do priznanja”

Knjige poput ove ne nastaju iz mesta: one dolaze kao rezultat spoznaje određenog fenomena. U središtu pomenute knjige je ‘najveći pokolj civilnog stanovništva u Evropi poslije Drugog svjetskog rata i najveće stradanje Bošnjaka u istoriji bošnjačkog naroda’. Knjiga je, bar dosad, najkompletniji prilog odavde, iz Srbije, u proučavanju ovog zločina koji se kvalifikuje kao genocid... Masakr u Srebrenici nije uporediv ni sa jednim zločinom počinjenim u jugoslovenskim ratovima 1991-1999. godine. Sa svim svojim karakteristikama, on se uklapa u etiologiju i genezu genocida. Kao takav, on baca novo svetlo na karakter krize jugoslovenske države osamdesetih godina prošlog veka, na udar u srpskom partijskom rukovodstvu, antibirokratsku revoluciju, pojavu ‘nemilosrdne elite’ i uspon vođe. Ali, i na ideologiju srpskog etničkog nacionalizma koja je bila glavni generator ratova.

Tadeuš Mazovjecki nakon što je podneo ostavku na mesto specijalnog izaslanika za ljudska prava

Odgovornost Evrope i sveta

“Sadašnji kritični moment prisiljava nas da shvatimo istinsku prirodu zločina i odgovornost Evropske i međunarodne zajednice za sopstvenu bespomoćnost u reagovanju na njih. U Poljskoj se borimo protiv sistema totalitarizma, sa evropskom vizijom sutrašnjice. Kako možemo vjerovati u Evropu sutrašnjice koju će stvoriti djeca ljudi koji su danas izdani? Volio bih da vjerujem da je ovo trenutak za promjenu gledišta u odnosu između Evrope i svijeta prema Bosni. Zbog Bosne na kocki su sama stabilnost međunarodnog poretka i principi civilizacije. Ja nisam uvjeren da će se prekretnica, kojoj smo se nadali, desiti i ne mogu nastaviti učešće u pretvaranju da se štite ljudska prava.



FOTO | EPA-EFE/FEHIM DEMIR



„*Ne znam gdje si bio onih nekoliko dana u julu 1995, kada su pobili skoro sve ljude koje sam znao*“

Pismo srpskom prijatelju

Piše: Emir Suljagić

Prijatelju, nije ovo bio samo rat, niti samo zločin: bila je ovo, prije svega, izdaja. Tebi i našim zajedničkim prijateljima neko je ponudio nagodbu, dao vam mogućnost da sve što ste znali zamijenite za nešto drugo, i vi ste je prihvatili. I sve ovo što se desilo nekima od nas, svaki sličan zločin u stvari, može se svesti na vrlo ličnu izdaju, na spremnost određenog broja ljudi da trguju dijelovima svog života. Zato ti, dakle, pišem. Prije nešto više od godinu dana Momir Nikolić priznao je svoj dio krivice za pokolj u Srebrenici. Kada je priznanje i formalno bilo okončano, istrčao sam iz sudnice, niz stubište i utrčao u toalet zaključavajući vrata za sobom. Iz nekog razloga fizički potpuno malksao, naslonio sam se na zid i počeo histerično plakati i galamiti, kroz slinu koja se skupljala u ustima, ponavljao kao u transu: „Gotovo, gotovo, nema više, nema više majora Nikolića!“

Ne znam koliko je to trajalo, ali mi je poslije toga uistinu bilo lakše; nekoliko dana kasnije ipak sam shvatio da nije gotovo. Od Nikolića sam dobio priznanje, ali od tebe želim izvinjenje: nije me izdao on, nego ti. Priznanje od njega je dovoljno, jer je kriv. Tvoje izvinjenje će značiti da si nevin; tim prije što znaš da Nikolić govori istinu.

Ne znam gdje si bio onih nekoliko dana u julu 1995, kada su pobili skoro sve ljude koje sam znao. Dobar dio njih si poznavao i ti. Znaš li gdje su ih držali prije nego što su ih pobili? U staroj srednjoj školi, u hangaru iza škole „Vuk Karadžić“, u samoj školi, a još u Potočarima sam čuo da su neke držali i na nogometnom stadionu. Gledaš li utakmice otada? Autobusi su bili svuda po gradu, skoro sto autobusa koji su rano ujutro 13. jula krenuli ka Zvorniku. Da li ste njih ispratili s istom pažnjom s kojom svake godine dočekujete njihove supruge i djecu?

Da budem pošten, strah me je ovoga što pišem. Siguran sam da ćeš ti to shvatiti kao odrješenje grijeha. Međutim, ne mogu praštati u bilo čije ime, niti to može bilo ko drugi. Ako hoćeš da znaš, evo i zašto: mrtvih odavno ima mnogo više nego živih.

Pišem ti, međutim, zato što želim dobiti odgovore na sva pitanja. Želim da znam i gdje si bio tih dana i šta si mislio i kako si naučio živjeti s tim i kada si posljednji put

otišao na izlet izvan grada i šta pomisliš svaki put kada prođeš pored neke naizgled netaknute livade pored puta i zašto si se svaki dan proteklih osam godina na ulici ili u kafani ili u kući pozdravljao sa ubicama? Sve. Želim da znam i šta ste ti i tvoja familija pričali kad ste bili sami u kući, a šta kada bi se takav razgovor zapodjenio u gradu, pred drugima. Da li se ti i prijatelji iz razreda poneki put sjetite škole i kako izgovarate imena naših ubijenih prijatelja, kako se osjećaš svaki put kad spomeneš Muju Džananovića ili Mensura Cvrka? I da li ih uopće spominješ? Kako se osjećaš kada na nekom sporednom putu nabasaš na staru, odbačenu cipelu, koja je mogla, samo mogla, biti ostavljena tu nakon što je njen vlasnik ubijen? Zastrašujuća u tom zločinu, na trenutke više i od razmjera, jeste njegova priroda, bliskost između ubica i žrtava. Sve te ljude su na strijeljanje vozili autobusima kojima smo se mi vozili u školu, sa istim onim vozačima; prije toga su ih držali u školama u koje su išli naši roditelji, a poslije njih i mi; tamo gdje su radili, ubijale su ih njihove nekadašnje kolege; zagrnuli ih u masovne grobnice, ponovo otkopali i rasijali posvuda oko grada ljudi koje su svaki dan mogli sresti i koje su sretali na bratunčkim ulicama.

Ali, zločin u Srebrenici bio je zločin uvjerenja, zar ne?

Za razliku od većine svojih prijatelja, vjerujem da su ubice u Srebrenici vjerovali kako je to što čine dobro. Nećeš se složiti, ali kako drugačije da nazovem to što se – kada više nije bilo ljudi koji bi čuvali zarobljenike – Miroslav Deronjić, tada u zvučnom zvanju posebnog komesara za Srebrenicu, oslonio na pomoć „naoružanih dobrovoljaca“?

Ili to što je direktor magacina u Kravici mrtav hladan posmatrao kako u njegovom skladištu ubijaju nekoliko stotina ljudi? Ili, to što su skeleti virili iz zemlje mjesecima, a seljani obavljali radove na njivama kao da ih ne primjećuju? Vi ste, prijatelju, vjerovali da tako treba. I sve dok ne kažete drugačije, historija će vas sumnjičiti. Jer, koliko god da nema kolektivne krivice, ne postoji ni kolektivna nevinost. Ovaj put, međutim, za razliku od aprila 1992, ubice nisu bili kriminalci pušteni iz zatvora i dovedeni s druge strane granice. Ovi su se svaku noć vraćali svojim familijama, smijali sa svojom djecom i suprugama, da bi narednog jutra ponovo oblačili uniforme i postajali ubice. I sve se znalo: i ko je ubijen, i ko zarobljen, i gdje su svi zarobljenici bili smaknuti...

Da li si se ikad zapitao šta je sve bilo potrebno da se izvede tako masovno ubistvo? Evo: trebalo je prvo sakupiti kamione i autobuse za prevoz zarobljenika; trebalo je pronaći gorivo za toliki broj kamiona, koje je u to vrijeme, zbog naftnog embarga, bilo takoreći dragocjeno; pronaći mjesta, uglavnom zgrade, i osigurati ih, za čuvanje zarobljenika do smaknuća; pronaći dovoljno velik broj poveza za oči i ruke; organizirati streljačke vodove za ubistvo nekih osam do deset hiljada ljudi, a zatim tešku mašineriju potrebnu za iskopavanje grobnica; pokopati ih jednom, pa kasnije i drugi put... Sve to, na prostoru između Zvornika i Bratunca, za samo šest dana... I ti ćeš reći da nisi znao. Ništa od toga ne bi bilo moguće, ili ako hoćeš, šteta bi bila mnogo manja da svi vi, zajedno, niste zdušno, sa takvim entuzijazmom, prionuli na posao.

Zato me strašno boli kad onako bijedno, u našim rijetkim telefonskim razgovorima – pazeći na svaku izgovorenu riječ, ali se trudeći pritom da razgovor teče prirodno – ti i svi ostali zaobilazite svaki pomen na juli 1995; boli, jer shvatam da nemam izbora nego da vjerujem u najgore u ljudskoj prirodi. I nakon svakog takvog razgovora osjetim se prljavo, onako kako bi se ti, u stvari, trebao osjećati.

Volio bih da još jednom mogu sebi dopustiti da pokažem interes za tvoj svakodnevni život. Nedavno sam, međutim, shvatio da ne mogu, da sam toliko užasno povrijeđen i da me svaki napor da saznam šta ti i ostali „običan“ svijet radite, iznova vrijeđa. Ne može me zanimati ništa slično, jer ste svi vi godinama odbijali da se zanimete za to kako je izgledao moj, naš, svakodnevni život, prvo u one tri godine rata, ali i svih osam poslije. Strašno, najviše zapravo, boli ravnodušnost.

I sada, kada malo bolje razmislim, drago mi je što nemam zajedničkih, razrednih, fotografija; drago mi je što nemam fotografija na kojima bih pored tebe mogao vidjeti nekog prijatelja ubijenog i izdanog kao i ja. Moj život naseljen je sjenkama i ima ih tako mnogo da nisam siguran da mi treba bilo kakav fizički dokaz da su nekada postojali. Ti si živ, i možda upravo praviš važne planove za budućnost. Ali, bez njih nikada nećeš biti ništa više od sjenke.

Autor je direktor Memorijalnog centra Srebrenica. Bio je specijalni dopisnik „Dana“ iz Haaga, u kojem je pismo objavljeno 2003

Nova izvođenja predstave „Srebrenica. Kad mi ubijeni ustanemo“

Predstava „Srebrenica. Kad mi ubijeni ustanemo“ autora Zlatka Pakovića, u produkciji Helsinškog odbora za ljudska prava, biće izvedena 10 i 11. juna u Centru za kulturnu dekontaminaciju u Beogradu. Slede izvođenja u Zagrebu (2. jul), Novom Pazaru (5. i 6. jul), Tuzli (8. jul) i Srebrenici (10. jul).

To je prva pozorišna predstava u Srbiji koja u epicentar stavlja jedno od najvažnijih moralnih pitanja za srpsko društvo, priznanje genocida nad Bošnjacima u Srebrenici. Autor razotkriva mehanizme koji su zločin genocida najpre omogućili, a potom ga poricali. Premijerno je izvedena 24. septembra 2020, povodom 25-godišnjice genocida u Srebrenici. Ova umetnička intervencija nastala je u okolnostima u kojima je negiranje genocida nad Bošnjacima državna strategija Srbije. Uprkos poznatim činjenicama, presudama i objavljenim dokumentima u kampanji negiranja angažovani su vodeći srpski intelektualci.

Oni koji govori o najtraumatičnijim procesima i događajima iz novije istorije regiona, pre svega o istorijsko-politič-

koj odgovornosti srpskih intelektualnih elita za rat i zločine nad bošnjačkim stanovništvom, uključujući i genocid, u Bosni i Hercegovini su kritički deo društva koji stvara okolnosti da Srbija izađe iz nacionalističkog potonuća. Odgovornost jednog društva traje dok traje poricanje zločina, a kolektivno izbegavanje da se osudi je moralni zločin.

Uprkos brutalnoj kampanji pokušaja da se učutka kritički glas autora, predstavu je do sada, tokom tri izvođenja u CZKD (2020) i tri onlajn projekcije, videlo više od šest hiljada ljudi. U regionu je dočekana sa uverenjem da će katarza jednog dana u Srbiji biti moguća. Obrazovne institucije i pozorišne akademije iz Evrope pokazale su interes da predstavu uvrste u nastavne programe, a o njoj se piše i nekoliko doktorata i stručnih radova.

U izvođenju predstave učestvuju: Boris Milivojević, Ivan Jevtović, Milena Moravčević, Andreja Kargačin, Vahid Džanković i Zlatko Paković. Scenograf je Nikola Džafo, kostimografkinja je Vesna Teodosić, dok je muziku komponovao Božidar Obradinović.

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji predstavlja

SREBRENICA

kad mi ubijeni ustanemo

LITURGIJA

autor i reditelj **Zlatko Paković**

igraju: **Milena Moravčević, Boris Milivojević, Ivan Jevtović, Vahid Džanković, Andreja Kargačin, Zlatko Paković**
 scenograf: **Nikola Džafo**, kostimografkinja: **Vesna Teodosić**
 kompozitor: **Božidar Obradinović**
 izvršna producentkinja: **Jelena Krstić**
 producentkinja: **Izabela Kisić**

predstave 10. i 11. juna 2021. 20h, CZKD
 ulaznice na: events@helsinki.org.rs

partneri: D5, IPHR, BEINRICH HÖLL STIFTUNG, Canada, National Endowment for Democracy, European Union



Podlistak je objavljen u okviru projekta Helsinškog odbora za ljudska prava „Srebrenica: Pouka iz prošlosti u pozorišnoj imaginaciji“ koji su podržali National Endowment for Democracy i Evropska unija (Evropa za građane i građanke). Objavljeni tekstovi su stavovi autora i donatori nisu odgovorni za njihov sadržaj.

Dodatak priredila: Safeta Biševac | Korektura: Ana Rončević | Prelom: Milorad Mitić